

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Výsledky dotazníkového šetření v projektu Cesta ke kvalitě v roce 2009

Zpracovali:

Mgr. Karel Černý

Mgr. Lucie Procházková

Leden 2010

Obsah:

1. Úvod

- 1.1 Popis vzorku škol – základní charakteristiky**
- 1.2 Zájem o aktivity projektu Cesta ke kvalitě**
- 1.3 Zapojení škol do autoevaluačního procesu (současný stav realizace)**
- 1.4 Prioritní oblasti autoevaluace**

2. Postoje škol k autoevaluaci

- 2.1 Vysoká bezradnost škol**
- 2.2 Nečitelnost role zřizovatele škol a České školní inspekce**
- 2.3 Strach a obavy z autoevaluace**
- 2.4 Zbytečnost, nebo neefektivita autoevaluace?**
- 2.5 Smysluplnost v očích ředitelů škol a učitelů**

3. Autoevaluace školy jako jeden z důležitých bodů kurikulární reformy

Příloha: Dotazník a přihlašovací formulář do projektu Cesta ke kvalitě

1. Úvod

Na začátek projektu Cesta ke kvalitě bylo naplánováno dotazníkové šetření pro všechny typy škol, které mohou být podle pravidel Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost projektem podpořeny. Do této doby neproběhl ve školách plošný systematický výzkum či šetření, který by byl úzce zaměřen na autoevaluační procesy. Zajímalo nás například, jakou (a jak dlouhou) zkušenost školy s vlastním hodnocením mají, jak vypadá plánování evaluačních cyklů, kdo a jak je do evaluačních kroků na školách zapojen, či jaký mají ředitelé škol na vlastní hodnocení názor.

Dne 12. června 2009 byl rozeslán hromadný e-mail ředitelům všech škol, které mají v rejstříku škol uvedenou e-mailovou adresu, s úvodní informací o zahájení a cílech projektu. Součástí e-mailu byl odkaz na webový formulář, přes který školy mohly odpovědět na dotazník, uvedením kontaktních údajů se zaregistrovaly do projektu a vyjádřily svůj zájem o konkrétní aktivity. Zároveň byla v posledním červnovém čísle Učitelských novin uvedena také tištěná verze dotazníku, aby na dotazník mohly zareagovat také školy, které e-mail nemají nebo nepoužívají.

Dotazníkové šetření bylo uzavřeno 15. září 2009. Na dotazník odpovědělo 531 škol, můžeme tedy hovořit přibližně o 8% návratnosti.

Jaké lze dělat závěry z takového vzorku škol? Z odpovědí na dotazník vyplývá, že lze respondenty rozdělit na dvě skupiny škol. Ty, které už s autoevaluací mají delší zkušenosti (více než dva cykly) a mnohdy se jí věnovaly ještě před zavedením plošné legislativní povinnosti, takže mohou případně poskytnout know-how či svou letitou zkušenost jako inspiraci. Druhou skupinou byly školy méně zkušené, možná do jisté míry zatím tápající a hledající podporu v tom, jak autoevaluaci provádět. Tyto dvě skupiny tvořící (pouhých?) 8 % z celkového počtu škol v ČR se cítily tématem projektu Cesta ke kvalitě osloveny a v projektu se budou společně potkávat v připravovaných aktivitách.

Děkujeme všem, kteří projevili zájem o projekt a v dotazníku se podělili o zkušenost své školy s autoevaluací. Odpovědi na dotazník pomohou projektovému týmu blíže poznat problematiku autoevaluace „v terénu“ a připravit aktivity, kterých se školy budou v projektu účastnit, tak, aby byly pro školy maximálně užitečné.

Následující kapitoly předkládají analýzu a interpretaci odpovědí na dotazník, na závěr je pro přehlednost uvedeno ještě plné znění dotazníku tak, jak byl zveřejněn.

1.1 Popis vzorku škol – základní charakteristiky

Analýzy jsou zpracovány na vzorku 531 škol z celé České republiky, které se zapojily do dotazníkového šetření (v zanedbatelném množství případů se stalo, že školy neodpověděly na všechny pokládané otázky).

Typ lokality

Typem lokality školy jsme se snažili postihnout nejen velikost sídla, ale také jeho charakter (obec, starší městská zástavba, sídliště). V našem vzorku se vyskytují zejména školy situované v obcích různé velikosti a také ve starší zástavbě menších a středně velkých měst. Podrobněji viz tabulka.

Tabulka č. 1 Typ lokality školy

Typ lokality školy	Počet škol
obec s počtem obyvatel menším než 1 000	45
obec s počtem obyvatel 1 000 - 5 000	95
obec s počtem obyvatel 5 - 10 000	53
starší zástavba města s počtem obyvatel 10 000 - 20 000	61

starší zástavba města s počtem obyvatel 20 000 - 100 000	88
starší zástavba města s počtem obyvatel nad 100 000	45
sídliště ve městě s počtem obyvatel 10 000 - 20 000	19
sídliště ve městě s počtem obyvatel 20 000 - 100 000	49
sídliště ve městě s počtem obyvatel nad 100 000	27
nová zástavba s rodinnými domky na pokraji města s počtem obyvatel 10 000 - 20 000	2
nová zástavba s rodinnými domky na pokraji města s počtem obyvatel nad 100 000	4

Kraje

Podařilo se pokrýt všechny kraje. Nejvíce zastoupeny jsou školy z Ústeckého kraje, Hlavního města Prahy a Jihomoravského i Moravskoslezského kraje. Nejmenší počet škol v našem souboru je naopak z Karlovarského a Libereckého kraje a z Vysočiny.

Tabulka č. 2 Regionální distribuce škol a návratnost

Kraj	Počet škol ve vzorku	Návratnost v jednotlivých krajích
Hl. m. Praha	56	10%
Středočeský	49	6%
Jihočeský	31	7%
Plzeňský	28	8%
Karlovarský	13	7%
Ústecký	61	13%
Liberecký	22	7%
Královéhradecký	28	7%
Pardubický	36	9%
Vysočina	20	5%
Jihomoravský	50	7%
Olomoucký	34	7%
Zlínský	35	9%
Moravskoslezský	49	7%
Česká republika celkem	512 (531)	8%

Velikost školy (počet žáků ve škole)

Průměrnou školu v našem vzorku navštěvuje 345 žáků. Největší škola pak čítá pro zajímavost 1798 žáků. Školy jsou v našem vzorku značně variabilní co do velikosti: jsou zastoupené jak velmi malé venkovské školy, tak také velké školy na městských sídlištích. Toto zjištění je pozitivní, podařilo se oslovit široké spektrum škol (alespoň dle kritéria velikosti).

Překódování a vytvoření nové intervalové proměnné pracující s velikostními kategoriemi škol poskytuje podrobnější obrázek zastoupení jednotlivých škol z hlediska počtu žáků.

- 10 % vzorku tvoří velmi malé školy do 50 žáků (celkem 49). Zhruba stejný podíl představují menší školy čítající 50 až 100 žáků (8 % vzorku, celkem 41).
- 16 % vzorku představují školy střední velikosti čítající mezi 100 a 200 žáky (celkem 78).

- Nejčastější kategorií jsou školy, které navštěvuje 200 až 500 žáků (42 %, celkem 206). Další výraznou kategorií v našem vzorku jsou poměrně velké školy o velikosti 500 až 1000 žáků (23 %, celkem 115 škol).
- Škol nad 1000 žáků je pak v našem vzorku pouhý zlomek (cca 1 %, celkem 4).

Tabulka č. 3 Velikost školy podle počtu žáků

Velikost školy	Počet	Podíl na vzorku (v %)
Do 50 žáků	49	10
51 až 100 žáků	41	8
101 až 200 žáků	78	16
201 až 500 žáků	206	42
501 až 1000 žáků	115	23
Nad 1000 žáků	4	1
CELKEM	493 (522) ¹	100

Typ školy podle zřizovatele

V naprosté většině případů (448 škol, tj. 91 %) jde o školy státní (veřejné). V 7 % případů (celkem 35 škol) jde o školy soukromé. Školy církevní jsou v našem vzorku zastoupeny zcela minimálně (zhruba 1 % vzorku), což přibližně odpovídá distribuci škol podle typu zřizovatele v základním souboru českých škol.

Typ školy

Nejčastěji jsou zastoupeny běžné základní školy (jde o polovinu vzorku). Dále se ve vzorku vyskytují relativně četně střední odborné školy (více než čtvrtina vzorku), ale také střední odborná učiliště (11 %) a konzervatoře (10 %). Naopak relativně velmi málo jsou zastoupena gymnázia a mateřské školy. Celkově však lze opět říci, že náš vzorek je velmi heterogenní, pokrývá širokou škálu nejrůznějších typů škol vyskytujících se v České republice. Podrobněji viz tabulka č. 4.

Tabulka č. 4 Zastoupení jednotlivých typů škol

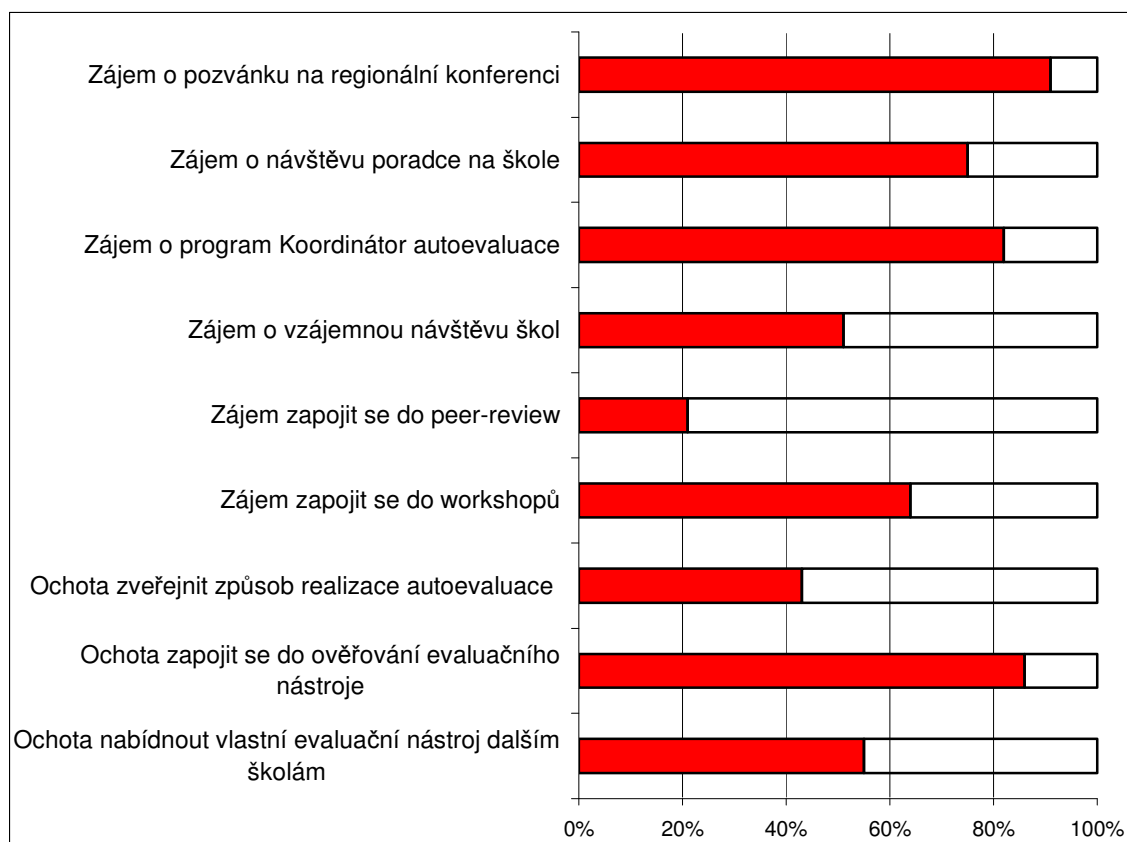
Typ školy	Počet	% ze vzorku
Mateřská škola	31	6%
Základní škola	256	48%
Základní škola speciální	38	7%
Základní škola umělecká	12	2%
SOŠ	143	27%
SOU	58	11%
Gymnázium	13	2%
Konzervatoř	50	9%
Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky	3	1%

V naprosté většině případů (celkem 419) jde o instituce s pouze jedním typem školy, například pouze základní škola či pouze gymnázium (82 %). V některých případech jde o školy se dvěma (10 %) či dokonce více typy škol dohromady v rámci jedné instituce (například běžná základní škola spolu se školou speciální, střední odborná škola spolu se středním odborným učilištěm). Proto se součet škol podle typů odlišuje od celkového součtu škol.

¹ Ve vzorku 531 škol jich 38 neuvedlo svou velikost.

1.2 Zájem o aktivity projektu Cesta ke kvalitě

Graf č. 1: Zájem škol o různé aktivity projektu

Nabídka vlastních evaluačních nástrojů:

Mírná většina (tj. 55 %) škol používá na škole vlastní evaluační nástroj, který se jí osvědčil, a byla by ochotna ho nabídnout i ostatním školám.

Konkrétní evaluační nástroje nabízené školami: (otevřená otázka)

V naprosté většině (přes 80 % odpovědí) jsou nabízené různé verze dotazníku: pro žáky a pedagogické i nepedagogické pracovníky, někdy také pro rodiče. Dále dotazníky šetřící klima školy.

V druhé řadě jsou uváděny různé testy žáků (znalostí, dovedností atd.)

Dále jsou nabízené také SWOT analýzy školy a moderované diskuse s pedagogickými pracovníky školy.

Ochota škol vyzkoušet nabídnutý evaluační nástroj a zapojit se tak do jeho ověřování (škola získá výsledky, které může porovnat s výsledky ostatních anonymizovaných škol pro svou AE):

Celých 86 % škol má zájem o testování a ověřování nabídnutého evaluačního nástroje s tím, že zpět získá výsledky vhodné pro vlastní hodnocení.

Ochota škol zveřejnit a popsat své zkušenosti s autoevaluací:

Necelá polovina škol (43 %) je ochotna zapojit se do projektu intenzivnějším způsobem, tj. nabídnout, zveřejnit, popsat a sdílet své zkušenosti s AE.

Zájem zapojit se do nabízených aktivit projektu:

Z nabízených aktivit školy projevují zájem o:

- a) workshopy (64 %)
- b) vzájemnou návštěvu škol (51 %)
- c) peer-review (21 %)
- d) vzdělávací program Koordinátor autoevaluace (82 %)

Návštěvy poradce pro oblast autoevaluace:

Stejně tak existuje na straně škol vysoká poptávka a zájem o možnost návštěvy poradce pro oblast autoevaluace (75 %).

Konference k problematice autoevaluace:

Vůbec největší byl zájem o zaslání pozvánky na konferenci k problematice autoevaluace (91 %), která se uskutečnila v roce 2009 v jednotlivých krajských městech (nezávazná pozvánka sama o sobě ještě automaticky neznamena silný zájem o konferenci jako takovou).

V souhrnném pohledu vidíme, že školy projevují největší zájem o zaslání pozvánky na konferenci (91 %). Dále jsou ve vysoké míře ochotné zapojit se do vývoje a ověřování evaluačního nástroje (86 %), projevují zájem o výukový program Koordinátor autoevaluace (školení pro pracovníka školy) (82 %) a také by si přály návštěvu poradce autoevaluace na své škole (75 %). Jde tedy vesměs o aktivity, které slibují spolupráci či aktivity s experty na problematiku praktického provádění autoevaluace, a vedou přímo k realizaci kvalitní autoevaluace na vlastní škole.

Menší je pak ochota zapojit se do peer-review (forma partnerského hodnocení mezi spřátelenými školami), zájem o vzájemnou návštěvu škol a ochota zveřejnit způsob vlastní autoevaluace.

1.3 Zapojení škol do autoevaluačního procesu (současný stav realizace)

Aktéři podílející se na různých fázích cyklu (ředitelé, pověřeni učitelé, všichni učitelé, rodiče, žáci, komerční subjekty, jiní)

Tabulka č. 5: Zapojení do procesu autoevaluace

	ředitel	ředitelem pověřeni učitelé	všichni učitelé školy	rodiče	žáci	komerční subjekty	Jiní (zřizovatel, zaměstnavatelé aj.)
Formulace priorit školy	87 %	42 %	42 %	18 %	16 %	3 %	11 %
Formulace opatření	87 %	56 %	28 %	4 %	3 %	1 %	4 %
Tvorba a výběr evaluačních nástrojů	79 %	63 %	19 %	2 %	2 %	7 %	4 %
Realizace sběru informací	53 %	65 %	41 %	11 %	13 %	12 %	3 %
Od koho se sbírají informace	41 %	23 %	83 %	74 %	77 %	6 %	16 %
Vyhodnocení výsledků vzhledem k cílům	78 %	66 %	18 %	4 %	4 %	10 %	3 %

a) Formulace priorit školy (zaměření na určité oblasti, formulace cílů rozvoje)

Na většině škol hraje při formulování cílů a priorit školy hlavní roli ředitel (87 % škol). Role ředitelů je v této fázi autoevaluační na českých školách dominantní.

S velkým odstupem následují další aktéři z řad pedagogického sboru (buď ředitelem pověřený učitelé, což opět upomíná na klíčovou roli vedení školy, nebo cíle a priority školy společně formuluje celý učitelský sbor).

Rodiče a žáci hrají zhruba stejnou – relativně nevýznamnou – roli (méně než na 20 % škol). Vidíme tedy, že není zcela běžné zapojovat rodičovskou veřejnost či přímo samotné žáky do formulování strategických rozhodnutí stran budoucího rozvoje, cílů a priorit školy.

Zcela minimální je pak role komerčních subjektů.

b) Formulace opatření (kroků vedoucích k dosažení stanovených cílů)

Na formulování konkrétních opatření – kroků vedoucích k dosažení předem stanovených priorit a cílů – se opět podílí dominantně ředitelé škol (opět 87 % škol), a to velmi často (56 %) spolu s jím pověřenými učiteli.

Méně často se na formulaci konkrétních opatření podílí všichni učitelé školy (28 %).

Marginální je v této fázi role jak rodičů a žáků, tak také komerčních subjektů a dalších aktérů.

c) Tvorba a výběr evaluačních nástrojů (pro sběr informací)

V této fázi dochází k velmi úzké dělbě práce mezi ředitelem školy a jím pověřenými učiteli. Ostatní aktéři a subjekty do této fáze příliš nevstupují, a to ani komerční subjekty specializované na tvorbu evaluačních nástrojů.

d) Realizace sběru informací a jejich zpracování

Při realizaci sběru informací a jejich zpracování se již výrazným způsobem přesouvají kompetence a úkoly na ředitelem pověřené učitele a také na celý pedagogický sbor. Ředitelé škol zde však i tak hrají stále poměrně zásadní roli (ačkoliv ne tu zcela hlavní).

Podstatně menší měrou do této fáze vstupují také rodiče a samotní žáci (mírně přes 10 % škol). Na malém množství škol (opět okolo 10 %) pak tuto fázi realizují také komerční subjekty.

e) Lidé či skupiny, od kterých se sbírají informace

Nejčastěji jsou sbírány informace od všech učitelů školy (83 %), v podobné míře také od rodičů (74 %) a žáků školy (78 %).

f) Vyhodnocení dosažených výsledků vzhledem ke stanoveným cílům

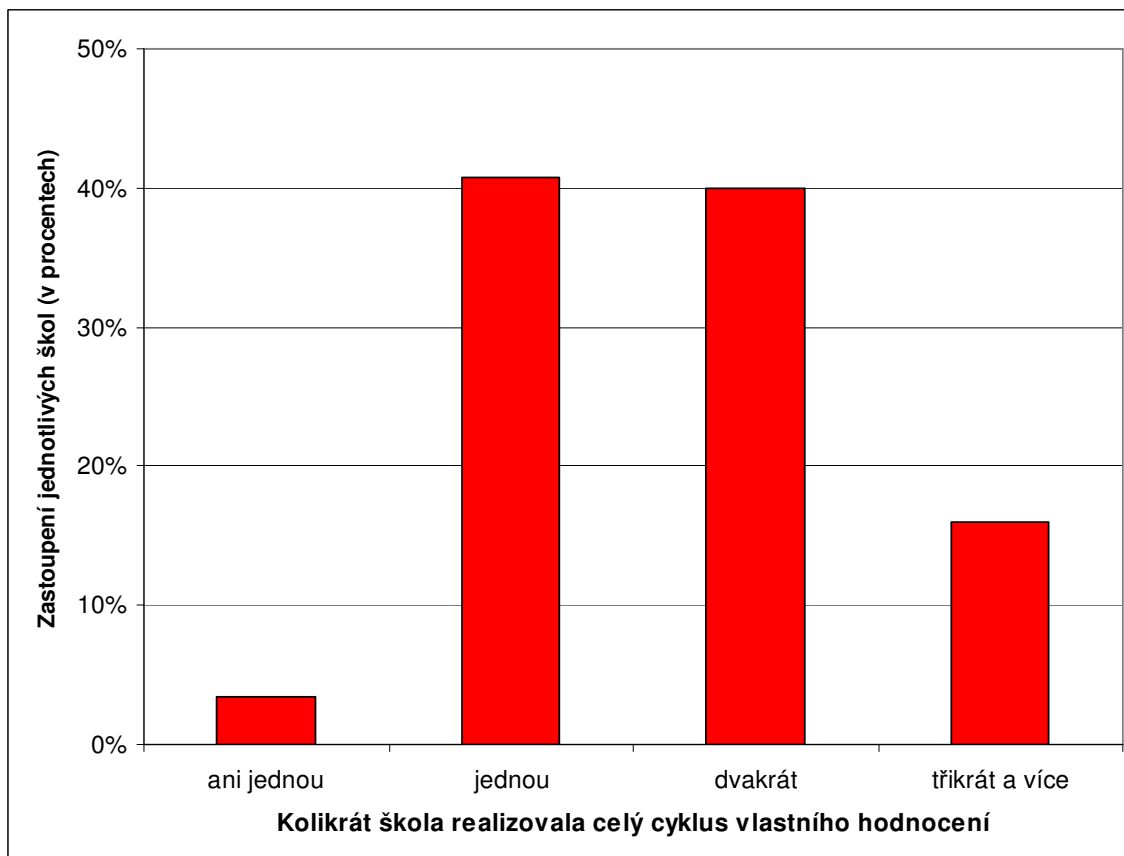
Sebrané informace vyhodnocuje opět primárně tandem vedení školy spolu s vybranými učiteli. Ostatní do této fáze vstupují pouze výjimečně: není pravidlem, že by se vyhodnocení účastnili všichni učitelé školy, nebo dokonce také rodiče a žáci.

Počet realizovaných autoevaluačních cyklů

V naprosté většině případů mají za sebou školy již alespoň nějakou zkušenost s autoevaluací. Pouze ve 3 % škol celou autoevaluaci ještě neprovedly (jde o 18 škol z našeho vzorku).

Většina škol již realizovala jeden nebo dva celé autoevaluační cykly (zhruba 40 % škol). Dále jsou školy, které uvedly tři nebo dokonce více celých cyklů (16 %).

Graf č. 2: Počet realizovaných autoevaluačních cyklů

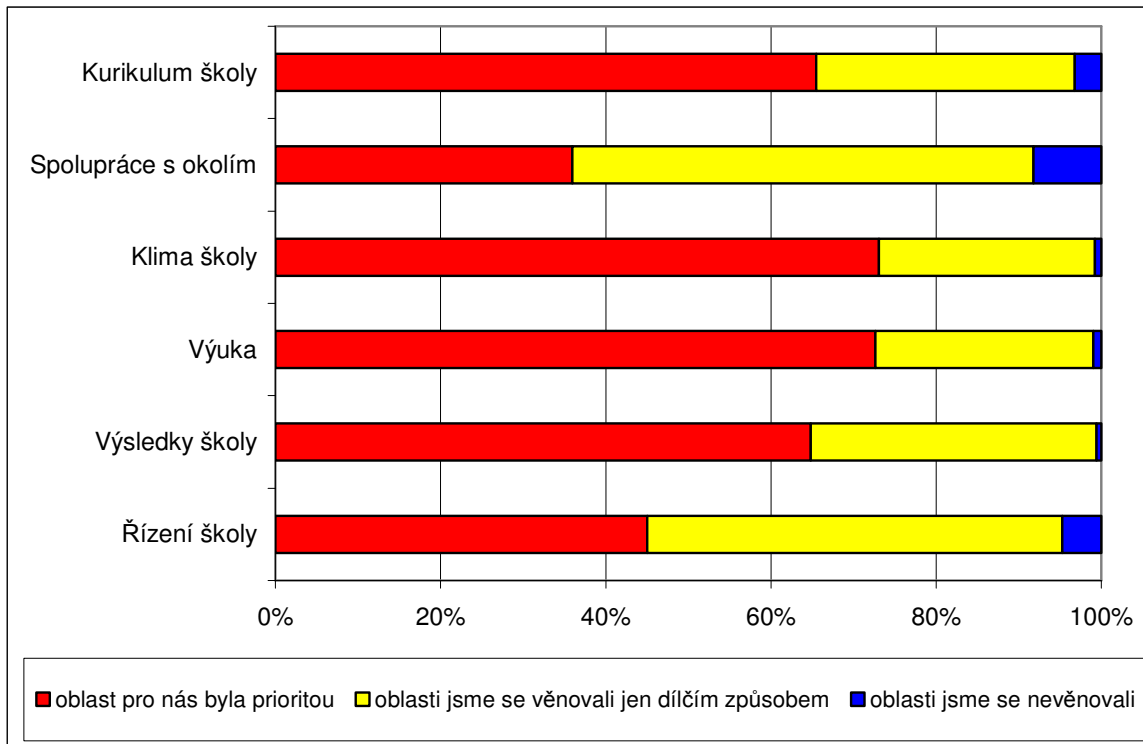
1.4 Prioritní oblasti autoevaluace

Mezi prioritní oblasti, kterými se většina škol ve své autoevaluaci cíleně zabývá, patří zejména: (a) výuka a (b) klima školy. Důraz je kladen také na (c) kurikulum školy a (d) výsledky školy.

Menší důraz je již kladen na spolupráci školy s okolím a řízení školy, tyto oblasti jsou školami v rámci autoevaluace často pojednávány jen dílčím způsobem (jde o jejich sekundární zájem).

Avšak důležité je také zjištění, že prakticky není oblastí, kterým by se školy v rámci své autoevaluace vůbec nevěnovaly (pouze v případě spolupráce s vnějším okolím každá desátá škola uvádí, že se této oblasti ve své autoevaluaci vůbec nevěnuje). Podle vyhlášky č. 225/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 15/2005, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy, jsou dány oblasti vlastního hodnocení školy, které jsou pro celý proces i pro zprávu z vlastního hodnocení závazné. Není však závazně určen název jednotlivých oblastí evaluace práce školy (proto i v dotazníku názvy oblastí nekopírují přesně znění oblastí z vyhlášky), ani rozsah evaluace jednotlivých oblastí. Z praxe pak vyplývá osvědčený postup škol, že se v jednotlivých cyklech (podle novely vyhlášky již minimálně třiletých) věnují určitým oblastem prioritně, v průběhu několika cyklů však postupně věnují všem oblastem stejně intenzivně.

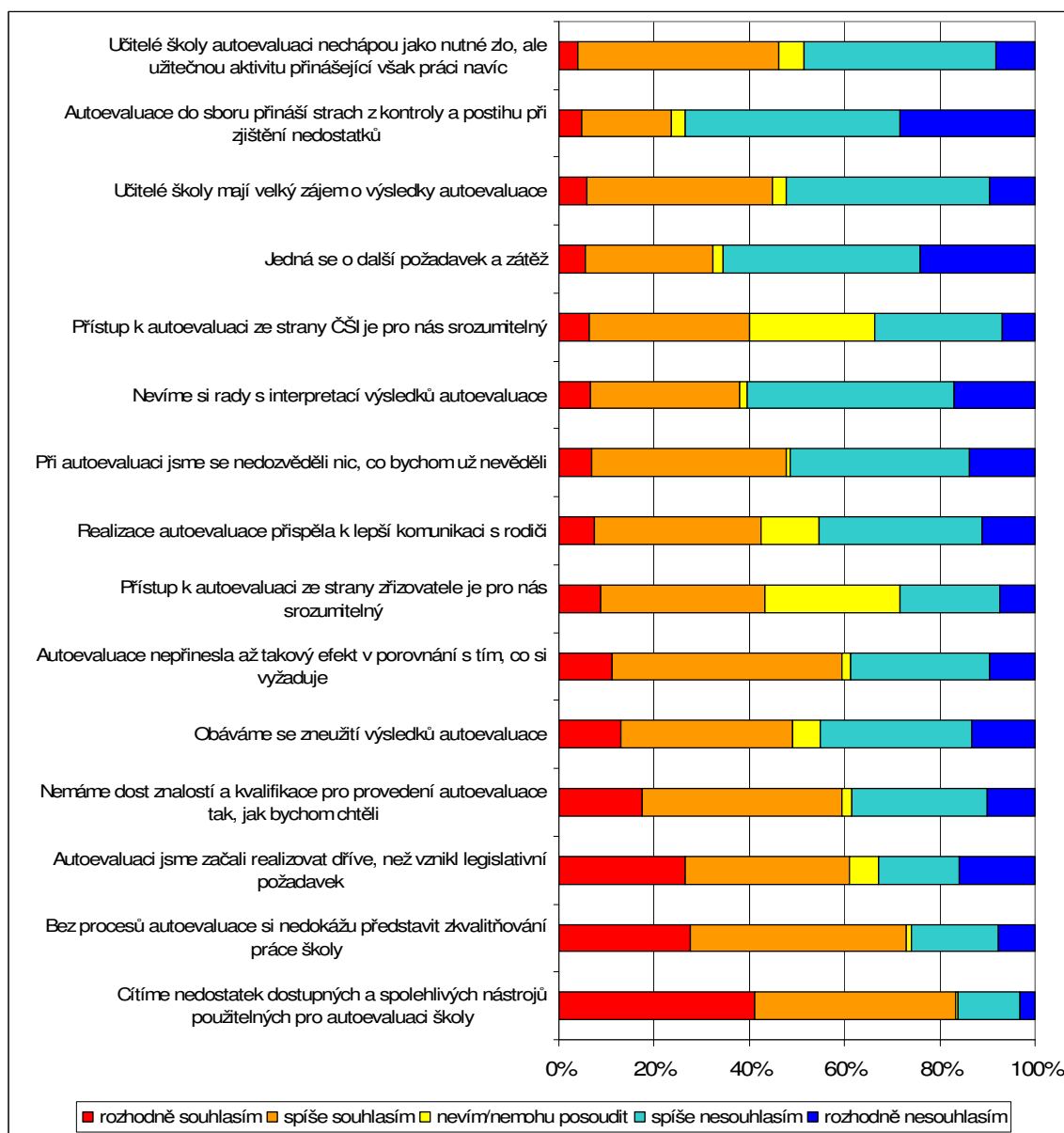
Graf č. 3: Prioritní oblasti vlastního hodnocení školy

2. Postoje škol k autoevaluaci

V této části textu informujeme o klíčových zjištěních stran hodnocení autoevaluace na českých školách. Jednotlivé názory škol pro přehlednost řadíme do pěti základních skupin vzniklých na základě faktorové analýzy. Jde o tematicky a logicky vzájemně související názory (otázky).

Graf č. 4: Postoje škol k autoevaluaci

2.1 Vysoká bezradnost škol

Školy intenzivně pociťují zejména **deficit volně dostupných a spolehlivých evaluačních nástrojů**, které by mohly na své škole použít (83 %). Ze strany škol tedy existuje vysoká poptávka po profesionálně zpracovaných nástrojích (např. dotazníky). V tomto názoru mezi školami panuje relativně vysoký konsenzus (jednotlivé školy se v této otázce nejvíce shodnou) vyjádřený nejmenší mírou variability v odpovědích (směrodatná odchylka = 1,1). To lze doložit také velmi nízkým (nejnižším) zastoupením odpovědí „nevím/nedokážu posoudit“ (necelé jedno procento odpovědí).

Mnoho škol také reflektuje **nedostatek znalostí, kvalifikace a dovedností** pro takové provedení autoevaluace, se kterým by byly spokojené, které by odpovídalo jejich představám (59 %). Jde tedy o reflexi deficitu znalostí a kvalifikace pro optimální provedení autoevaluace na úrovni hlavních aktérů, kteří autoevaluaci – a její jednotlivé fáze – provádějí (tj. zejména ředitelé škol a vedením školy pověřený učitelé, ale v mnoha fázích jde také o celý učitelský sbor, viz výše).

O něco méně škol – jde však stále o více než třetinu (38 %) – pak také pociťuje **bezradnost týkající se interpretace výsledků** autoevaluačního procesu.

Tato rovina analýzy tedy mj. identifikuje nejen současnou bezradnost škol (její obsah a intenzitu), ale také jejich potřeby stran podpory při autoevaluaci. Poukazuje na vysokou poptávku v oblasti expertní podpory a vedení (zejména evaluační nástroje, ale také znalosti a kvalifikace pro správné provádění celého procesu, v menší míře pak i podporu v oblasti interpretace zjištění).

2.2 Nečitelnost role zřizovatele škol a České školní inspekce

Pro velké množství škol je nečitelný postoj a přístup k autoevaluaci ze strany zřizovatele (obec, krajský úřad), ale také ze strany České školní inspekce. Pouze 43 % škol rozumí a chápe přístup zřizovatele. Podobně, pouze 40 % škol chápe přístup inspekce. Přitom méně než každá desátá škola tento postoj chápe „rozhodně“ (vesměs se tedy školy uchylují k dopovědi „spíše“, která indikuje menší vyhraněnost názoru na danou otázku). Co je však podstatnější, více než čtvrtina škol na tuto otázku nedokáže vůbec odpovědět („nevím/nedokážu posoudit“), což je vůbec nejvyšší zastoupení takovýchto odpovědí v dotazníkovém šetření. To opět signalizuje nečitelnost a nesrozumitelnost postoje a přístupu k autoevaluaci ze strany obou zmíněných institucí.

Zde jsme identifikovali vysokou nesrozumitelnost zřizovatelů a ČŠI. Jako obecné socio-technické doporučení lze formulovat snahu zlepšit komunikace těchto institucí se školami (například formou krajských konferencí realizovaných v rámci projektu Cesta ke kvalitě).

2.3 Strach a obavy z autoevaluace

Zhruba polovina škol (49 %) se obává **zneužití výsledků** autoevaluace vlastní školy. Podstatně nižší jsou pak obavy z toho, aby proces autoevaluace nevnesl do pedagogického sboru **strach z kontroly a postihů při zjištění nedostatků** (24 %).

Bylo by zajímavé dále se zabývat vztahem mezi obavami ze zneužití výsledků autoevaluace a nesrozumitelností či netransparentností postojů zřizovatelů škol a ČŠI.

Lze doporučit, aby byl tematické možnosti zneužití výsledků věnován prostor například v připravovaném programu Koordinátor autoevaluace.

2.4 Zbytečnost, nebo neefektivita autoevaluace?

Téměř dvě třetiny škol (59 %) deklarují, že jim autoevaluace **nepřináší zas až takový efekt** v porovnání s tím, jaké úsilí vyžaduje. Jde tedy o pocit, že se jedná o neefektivně vynaložené úsilí.

Zhruba polovina škol (48 %) se pak domnívá, že se v jejím průběhu škola vlastně **nedozvěděla nic, čeho by si již nebyla vědoma před samotným autoevaluačním procesem**. Výsledky tedy těmto školám nepřinášejí nijak zásadní zjištění.

Třetina škol (33 %) pak autoevaluaci považuje přímo za další administrativní požadavek „shora“, který jim přináší **pouze zátěž**. Zejména toto zjištění je poměrně alarmující a bude předmětem dalších analýz (souvislosti s dalšími postoji, typy škol atd.).

Celkově vidíme, že většina škol se kloní spíše ke kritice namířené na neefektivitu celého procesu (nepřináší patřičné výsledky ve srovnání s vynaloženým úsilím, nepřináší nic, co by škola beztak nevěděla na základě každodenního provozu a běžného nezacíleného monitoringu). Pouze o jedné třetině škol lze říci, že ji chápou jako jednoznačnou zbytečnosti a zátěž. Postoje k autoevaluaci se pak mohou změnit, pokud bude proces školám přinášet více relevantních a smysluplných výsledků, případně se sníží jeho časová a administrativní náročnost.

2.5 Smysluplnost v očích ředitelů škol a učitelů

Naprostá většina škol (celých 73 %) si bez autoevaluace **nedokáže představit zkvalitňování práce školy**. Jde tedy z jejich pohledu o klíčovou aktivitu z hlediska budoucího rozvoje školy.

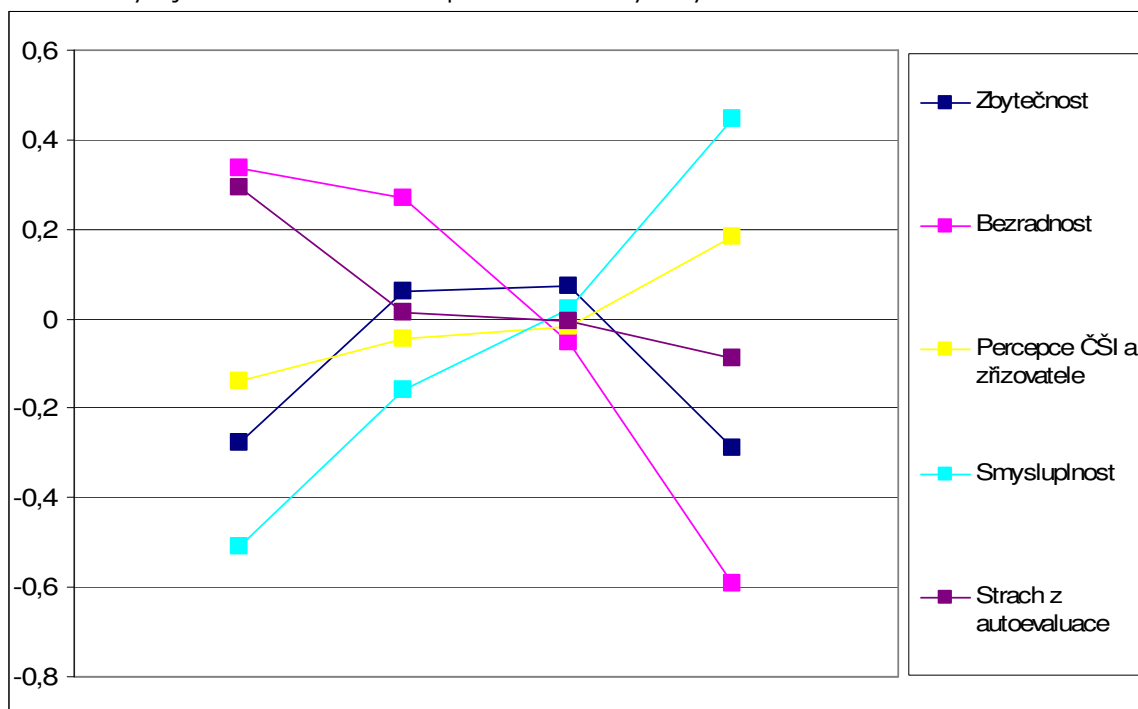
Celé dvě třetiny škol (cca 60 %) pak deklarují, že s autoevaluací samy **začaly ještě před tím, než vznikl legislativní požadavek**. Ve velké míře jde právě o ty školy, které ji chápou jako naprosto nezastupitelný proces nutný pro zkvalitňování práce školy.

Necelá polovina škol (45 %) uvádí, že její učitelé mají velký zájem o výsledky autoevaluace. Mírná většina (53 %) však uvádí, že učitelé o výsledky přílišný zájem neprojevují.

Podobně necelá polovina (46 %) škol uvádí, že učitelé autoevaluaci chápou jako užitečnou aktivitu – nikoliv jen nutné zlo – která ovšem přináší práci navíc. Avšak zhruba stejné je zastoupení škol, kde údajně učitelé o autoevaluaci uvažují primárně jako o nutném zlu a práci navíc, která však nic nepřináší (48 %).

Zde jsme identifikovali určité náznaky (reportované vedením školy) negace a opozice vůči autoevaluaci ze strany pedagogického sboru (nezájem, nutné zlo a nic nepřinášející práce navíc). Tyto postoje se týkají zhruba poloviny škol. Představují patrně jednu z bariér úspěšné implementace zákona do praxe.

Graf č. 5: Vývoj faktorů v závislosti na počtu realizovaných cyklů autoevaluace

Postoje škol k autoevaluaci souvisí s počtem realizovaných cyklů vlastního hodnocení. V našem vzorku jsou velmi různé školy co do míry zkušenosti s autoevaluací. Jednak ty, které ještě s autoevaluací nemají žádnou zkušenost. Dále školy, které již mají za sebou jeden celý cyklus vlastního hodnocení, školy se dvěma celými cykly a konečně také relativně zkušené školy se třemi či dokonce více cykly.

Spolu s rostoucí zkušeností škol s vlastním hodnocením výrazně **klesá jejich bezradnost** ohledně toho, jak by měly autoevaluaci správně provádět (pocitovaný nedostatek dostupných a seriózních nástrojů, nedostatek znalostí a kvalifikace, bezradnost s interpretací výsledků). Naopak více zkušeností s vlastním hodnocením školy souvisí s výrazným vzestupem názoru, že jde o **smyslupnou aktivitu** (nedokáží si bez toho představit další zkvalitňování práce školy, učitelé se zajímají o výsledky a chápou to jako smyslupnou aktivitu).

Mírně se také ruku v ruce s větší zkušeností škol zlepšuje „čitelnost“ ČŠI a zřizovatelů škol, školám je o trochu jasnější jejich postoj k autoevaluaci. Naopak také existuje tendence k poklesu obav s rostoucí zkušeností škol. Názory na zbytečnost či neefektivnost vlastního hodnocení se lepší až po absolvování dvou a více celých cyklů autoevaluace.

3. Autoevaluace školy jako jeden z důležitých bodů kurikulární reformy

Zavedení vlastního hodnocení školy jako legislativní povinnosti je logicky spjato s posílením autonomie škol. Školám byla dána větší volnost při rozhodování, jakým způsobem budou dosahovat cílů vzdělávání žáků – ty jsou jasně dané a pro školy závazné. Od zahájení reformy novým školským zákonem v roce 2005 uběhlo již dost času, aby bylo možné se ohlížet zpět a hodnotit, zda se vzdělávání u nás ubírá plánovaným směrem. Ve vztahu k cílům vzdělávání lze stanovit kritéria pro posouzení stavu a vývoje reformy českého školství.

V této souvislosti se ministerstvo školství zabývá zkoumáním také podmínek, v jakých k implementaci kurikulární reformy dochází. Dotazníkové šetření projektu Cesta ke kvalitě přináší odpovědi na některé důležité a úzce zaměřené otázky týkající se právě podmínek pedagogické autonomie, její převzetí ze strany škol, strategického plánování a vlastního hodnocení školy jako prostředku ke zlepšování práce školy.

Klíčová je otázka, zda vlastní hodnocení školy skutečně přispívá k jejímu systematickému zlepšování tím, že by ukázalo na silné a slabé stránky školy a pomocí konkrétních opatření by pak docházelo k cíleným změnám v práci školy. V kapitole 2 je popsán vztah některých faktorů, které ovlivňují celý proces. Důležitým prvkem je vnímání smysluplnosti vlastního hodnocení školy. V našem vzorku většina škol tento pocit má. Věříme, že je vystavěn na viditelných změnách v práci školy k lepšímu. Tento moment chápeme jako silnou motivaci pro školy pracovat na zkvalitňování své práce. **Bohužel smysluplnost a pocit efektivity časově a organizačně náročného autoevaluačního procesu může být tlumen bezradností spojenou s nedostatkem dostupných a ověřených evaluačních nástrojů. Stejně tak absence systematické metodické podpory k provádění autoevaluace či nejasnost ve vztahu k externím hodnotitelům může proces autoevaluace školy negativně ovlivňovat. Věříme, že tento stav může zlepšit právě realizovaný projekt Cesta ke kvalitě, který nabízí pomoc tam, kde ji školy nejvíce potřebují.**

Toto šetření sice přináší výsledky z relativně malého vzorku škol (8 %), nicméně je to první rozsáhlejší šetření zaměřené úzce na autoevaluační procesy a jeho závěry jistě přispějí k reálnějšímu obrazu o „stavu autoevaluace na českých školách“ v rámci monitoringu implementace kurikulární reformy. Výsledky tak navazují např. tematickou zprávu ČŠI k vlastnímu hodnocení škol z roku 2005/2006, na internetovou anketu agentury STEM, jejíž výsledky byly zveřejněny ve Sborníku národního projektu Koordinátor v roce 2007, na souhrnnou zprávu ÚIV Monitoring implementace kurikulární reformy z roku 2008 či na závěrečnou zprávu NIDV z pilotní fáze projektu konzultačních center k realizaci ŠVP ZV v regionech taktéž z roku 2008. V projektu navážeme na představené dotazníkové šetření dalším sběrem dat, např. formou anket či rozhovorů během různých aktivit projektu. Ke konci projektu bude realizováno obdobné dotazníkové šetření, které mimo jiné přispěje k evaluaci projektu jako takového. Ze všech těchto dalších šetření budou zpracovávány obdobné výzkumné zprávy.

Příloha:

Dotazník a přihlašovací formulář do projektu Cesta ke kvalitě

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

rádi bychom Vás informovali o možnosti zapojit se do projektu Cesta ke kvalitě, který je zaměřený na podporu škol v oblasti vlastního hodnocení. Jde o národní projekt Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, jehož řešitelem je Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV) a Národní institut pro další vzdělávání (NIDV), je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Pro školy se od podzimu 2009 v rámci projektu připravuje systém školení učitelů zodpovědných za vlastní hodnocení školy a poradenský systém s workshopy a telefonickým či webovým poradenstvím. Vznikne také databáze ověřených evaluačních nástrojů, které budou v průběhu projektu postupně zveřejňovány na webu projektu www.nuov.cz/ae spolu s analýzami a informacemi o tom, jak se autoevaluace škol provádí ve vybraných zahraničních zemích.

Více informací o projektu najdete na webu projektu www.nuov.cz/ae nebo v minulém čísle Učitelových novin, ve kterém se nachází rozhovor s hlavním manažerem projektu PhDr. Martinem Chválem, PhD.

K tomu, abychom znali co nejpřesnější stav autoevaluačních procesů v tomto roce, kdy projekt začíná, jsme připravili stručný dotazník. Velmi by nám pomohlo, kdybyste tento dotazník vyplnil/a. Jeho cílem je rámcově zjistit, jak školy ve své praxi autoevaluační proces chápou, kdo a jak je do procesu zapojen, a které oblasti vlastního hodnocení byly pro školy prioritní. Zároveň dotazník slouží jako nabídka konkrétních aktivit spolu s možností se do projektu přihlásit.

Na webu projektu najdete tentýž dotazník a přihlašovací formulář, který právě držíte v ruce. Vaše odpovědi budou zpracovány následujícím způsobem: Část A je běžným šetřením, odpovědi na otázky budou zpracovávány jako anonymní a budou se vyhodnocovat v databázi nezávisle na dalších částech dotazníku. Část B slouží jako nabídka k zapojení škol do různých aktivit. Pokud byste měli o některou z forem účasti v projektu zájem, stačí zaškrtnout danou aktivitu v nabídce části B. K uvedení kontaktu na Vás slouží část C.

Elektronická verze dotazníku se nachází na adrese www.nuov.cz/ae/jak-se-zapojit. Pro ty, kteří nemají k dispozici internet, slouží tento tištěný dotazník, který můžete zaslat poštou na adresu Cesta ke kvalitě, Národní ústav odborného vzdělávání, Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10.

V dotazníku používáme převážně termín autoevaluace, který pro zjednodušení chápeme v kontextu legislativy i zavedené terminologie jako synonymní k termínu vlastní hodnocení školy.

Využijte prosím možnosti vyplnit elektronickou verzi dotazníku a přihlásit se do projektu již do konce června 2009, pokud jste tak již neučili. V průběhu prázdnin budeme školy předběžně zařazovat do chystaných aktivit tak, abychom spravedlivě pokryli zájem všech krajů a typů škol v mezích rozpočtu projektu. Pozdější přihlášení do projektu je určitě možné, ale vzhledem k omezené kapacitě a rozpočtu se sníží šance Vás či Vaší školy, abyste byli pro spolupráci či školení vybráni. Příležitost pro přihlášení bude ukončena 15. září 2009. Po tomto datu se lze přihlásit individuálně na e-mailové adrese cesta@nuov.cz a možnosti zájemců o účast v projektu budou posuzovány podle případných volných míst.

Děkujeme Vám za Váš čas, který vyplnění dotazníku věnujete, a těšíme se, že se s Vámi setkáme při některé aktivitě projektu.

RNDr. Jindřich Kitzberger
náměstek ministryně
školství, mládeže a tělovýchovy

PhDr. Martin Chvál, Ph.D.
hlavní manažer projektu Cesta ke kvalitě

A. Autoevaluace na naší škole

A.1. Co pro vás autoevaluace znamená?

- a) Rozhodně souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Spíše nesouhlasím
- d) Rozhodně nesouhlasím
- e) Nevím/Nemohu posoudit

- 1.1 Jedná se o další administrativní požadavek shora, který školám přináší pouze zátěž. _a _b _c _d _e
- 1.2 V našem procesu autoevaluace jsme se zatím nedozvěděli nic, co už bychom předtím nevěděli. _a _b _c _d _e
- 1.3 Autoevaluace nám nepřináší až takový efekt v porovnání s tím, co si vyžaduje. _a _b _c _d _e
- 1.4 Autoevaluaci jsme na škole začali realizovat dříve, než vznikl legislativní požadavek. _a _b _c _d _e
- 1.5 Bez procesů autoevaluace si nedokážu představit zkvalitňování práce školy. _a _b _c _d _e
- 1.6 Učitelé naší školy autoevaluaci nechápu jako nutné zlo, ale jako užitečnou aktivitu, i když přináší práci navíc. _a _b _c _d _e
- 1.7 Učitelé naší školy mají velký zájem o výsledky autoevaluace. _a _b _c _d _e
- 1.8 Autoevaluace přináší do pedagogického sboru strach z kontroly a postihu při zjištění nedostatků. _a _b _c _d _e
- 1.9 Pociťujeme nedostatek volně dostupných a profesionálně zpracovaných nástrojů (dotazník atd.), které bychom mohli použít k autoevaluaci naší školy. _a _b _c _d _e
- 1.10 Nemáme dostatečné znalosti a kvalifikaci, abychom mohli autoevaluaci provést tak, jak bychom si představovali. _a _b _c _d _e
- 1.11 Nevíme si rady s interpretacemi výsledků autoevaluace. _a _b _c _d _e
- 1.12 Přístup k autoevaluaci ze strany České školní inspekce je pro nás srozumitelný. _a _b _c _d _e
- 1.13 Přístup k autoevaluaci ze strany našeho zřizovatele je pro nás srozumitelný. _a _b _c _d _e
- 1.14 Obáváme se zneužití výsledků autoevaluace (např. jejich dezinterpretace, nepochopení, vytržení z kontextu zprávy ze strany ČŠI, zřizovatele, rodičů). _a _b _c _d _e
- 1.15 Realizace autoevaluace přispěla k lepší komunikaci s rodiči. _a _b _c _d _e

A.2 Autoevaluace zahrnuje několik na sebe navazujících fází, na jejichž realizaci se mohou podílet různí jedinci, či skupiny (a-g). Kdo z nich se v případě Vaší školy na těchto fázích podílí?

- a) ředitel
- b) ředitelem pověření učitelé
- c) všichni učitelé školy
- d) rodiče
- e) žáci
- f) komerční subjekt
- g) jiní sociální partneři (zástupci zřizovatelů, zaměstnavatelů, kolegové z jiných škol apod.)

U každé z následujících položek můžete zaškrtnout více variant odpovědí.

- 2.1 formulace priorit školy (zaměření na určité oblasti, formulace cílů rozvoje školy) _a _b _c _d _e _f _g
- 2.2 formulace opatření (kroků vedoucích k dosažení stanovených cílů) _a _b _c _d _e _f _g
- 2.3 tvorba či výběr evaluačních nástrojů (metod či technik sběru informací) _a _b _c _d _e _f _g
- 2.4 realizace sběru informací a jejich zpracování _a _b _c _d _e _f _g
- 2.5 lidé či skupiny, od kterých se sbírají informace _a _b _c _d _e _f _g
- 2.6 vyhodnocení dosažených výsledků vzhledem ke stanoveným cílům _a _b _c _d _e _f _g

Pokud vám s některou z fází pomáhají jiní sociální partneři (g), uveďte je prosím zde:

A.3 Kolikrát již na Vaší škole autoevaluace proběhla (od stanovení priorit, přes realizaci, vyhodnocení, až po návrh nových opatření ke zlepšení)?

- 3.1 ani jednou
- 3.2 jednou
- 3.3 dvakrát
- 3.4 tři nebo vícekrát

Pokud jste na otázku A.3 odpověděli „ani jednou“, otázku A.4 přeskočte.

A.4 Na jaké oblasti jste se při autoevaluaci školy nejvíce soustředili? V každém řádku zaškrtněte pouze jednu možnost.

- a) Oblast byla pro nás v předchozím období prioritou.
- b) Oblasti jsme se věnovali jen dílčím způsobem.
- c) Oblasti jsme se v předcházejícím období nevěnovali.

- 4.1 řízení školy _a _b _c
- 4.2 kurikulum školy (celkový program školy tvořený všemi aktivitami školy) _a _b _c
- 4.3 výsledky školy _a _b _c
- 4.4 výuka _a _b _c
- 4.5 klima školy _a _b _c
- 4.6 spolupráce s okolím _a _b _c

4.7 Případně uveďte vlastní oblast, oblasti, či specifikaci výše uvedených, které v rámci své školy používáte.

B. Zapojení do projektu

V rámci projektu budou ověřeny evaluační nástroje (dotazníky, pozorovací archy, záznamové listy aj.). Budou obohaceny informacemi o použitelnosti, výhodách, limitech a anonymními souhrnnými výsledky z jiných škol. Celkem bude v rámci projektu takto ověřeno asi 30 evaluačních nástrojů. Jejich výběr bude teprve učiněn na základě shromáždění používaných nástrojů.

B.1 Používáte na své škole nějaký vlastní evaluační nástroj, který se vám osvědčil, a byli byste ochotni ho nabídnout pro další školy?

1.1 Jaký evaluační nástroj můžete nabídnout:

1.2 Byli byste ochotni na své škole nějaký evaluační nástroj vyzkoušet a zapojit se tak do jeho ověřování? Tímto zapojením byste obdrželi zpět výsledky své školy v porovnání s anonymními výsledky jiných zapojených škol. Tyto výsledky byste mohli využít při autoevaluaci školy.

Jedním z výstupů projektu bude nabídka ověřených pozitivních zkušeností s realizací autoevaluace na školách. Víme, že řada škol realizuje autoevaluaci způsobem, který může být pro ostatní školy inspirací. Projekt se zavazuje zveřejnit 20 příkladů dobré praxe. Poradce z projektového týmu bude škole k dispozici při přípravě publikování příkladu.

B.2 Myslíte, že by vaše zkušenosti mohly být pro jiné školy inspirativní? Byli byste ochotni zveřejnit a popsat, jakým způsobem realizujete autoevaluační procesy na své škole?

Projekt nabídne příležitost výměny zkušeností mezi školami i formami přímého kontaktu mezi zástupci různých škol. Budou jimi jednodenní workshopy, forma partnerského hodnocení mezi spřátelenými školami (peer-review), vzájemné návštěvy škol.

B.3 Máte zájem zapojit se do některé z nabízených aktivit?

- 3.1 workshopy
- 3.2 peer-review
- 3.3 vzájemná návštěva škol

Ve školním roce 2009/2010 bude zahájena pilotáž vzdělávacího programu Koordinátor autoevaluace,, kterou bude realizovat NIDV zdarma v jednotlivých krajských pracovištích. Program nabídne komplexní školení k autoevaluaci školy v celkovém rozsahu 50 vyučovacích hodin (30 h prezenčně, 20 h formou e-learningu).

B.4 Máte zájem přihlásit sebe nebo někoho z vaší školy na vzdělávací program Koordinátor autoevaluace?

Od poloviny roku 2010 bude realizována praxe poradců pro oblast autoevaluace. Vedle možnosti telefonického a webového poradenství (oba kontakty budou uvedeny na adrese www.nuov.cz/ae), které bude k dispozici všem školám, budou moci některé školy využít i přímého poradenství osobními návštěvami poradce na škole.

B.5 Chtěli byste využít možnosti návštěv poradce pro oblast autoevaluace na své škole?

V období září-prosinec 2009 se uskuteční v jednotlivých krajích regionální konference se zaměřením na téma autoevaluace škol. Součástí budou i prezentace aktuálního stavu a hledání cesty pro propojení autoevaluace a externí evaluace. Tyto konference budou otevřeny všem zájemcům. Předpokládáme kromě zástupců škol účast i zástupců ČŠI, zřizovatelů z kraje a obcí.

B.6 Chtěli byste zaslat pozvánku na tuto konferenci?

C. Kontakt

Pokud jste projevil/a zájem za svou školu zapojit se do některé z výše uvedených aktivit, prosím vyplňte následující kontaktní údaje a údaje nezbytné pro výběr škol do aktivit.

C.1 Název školy:

C.2 Město:

C.3 Ulice a č. p.:

C.4 PSČ:

C.5 E-mail:

C.6 Telefon:

C.7 Kontaktní osoba + pracovní zařazení:

C.8 Kraj:

a) Hlavní město Praha	☐
b) Jihočeský kraj	☐
c) Jihomoravský kraj	☐
d) Karlovarský kraj	☐
e) Královéhradecký kraj	☐
f) Liberecký kraj	☐
g) Moravskoslezský kraj	☐
h) Olomoucký kraj	☐
i) Pardubický kraj	☐
j) Plzeňský kraj	☐
k) Středočeský kraj	☐
l) Ústecký kraj	☐
m) Vysočina	☐
n) Zlínský kraj	☐

C.9 Jak byste charakterizoval/a lokalitu, ve které je škola umístěna:

a) obec s počtem obyvatel menším než 1 000	☐
b) obec s počtem obyvatel 1 000 - 5 000	☐
c) obec s počtem obyvatel 5 - 10 000	☐
d) starší zástavba města s počtem obyvatel 10 000 - 20 000	☐
e) starší zástavba města s počtem obyvatel 20 000 - 100 000	☐
f) starší zástavba města s počtem obyvatel nad 100 000	☐
g) sídliště ve městě s počtem obyvatel 10 000 - 20 000	☐
h) sídliště ve městě s počtem obyvatel 20 000 - 100 000	☐
i) sídliště ve městě s počtem obyvatel nad 100 000	☐
j) nová zástavba s rodinnými domky na pokraji města s počtem obyvatel 10 000 - 20 000	☐
k) nová zástavba s rodinnými domky na pokraji města s počtem obyvatel 20 000 - 100 000	☐
l) nová zástavba s rodinnými domky na pokraji města s počtem obyvatel nad 100 000	☐

C.10 Jaký byl celkový počet žáků ve Vaší škole ke dni 31. května 2009? (Uvažujte pouze žáky denního studia.)

C.11 Typ školy podle zřizovatele:

a) státní/veřejná	☐
b) církevní	☐

- c) soukromá

C.12 Typ školy:

- a) mateřská škola speciální
 b) základní škola
 c) základní škola speciální
 d) základní umělecká škola
 e) střední odborná škola
 f) střední odborné učiliště
 g) gymnázium
 h) konzervatoř
 i) jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky

C.13 Jaké ročníky se ve Vaší škole nacházejí?

(Zaškrtněte, prosím, jeden čtvereček v každém řádku. Je-li Vaše škola víceletým gymnáziem, zaškrtněte odpovídající ročníky základní školy.) Tuto otázku nevyplňují ZUŠ a jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.

	Ano	Ne
a) ročníky MŠ	☐	☐
b) 1. ročník ZŠ	☐	☐
c) 2. ročník ZŠ	☐	☐
d) 3. ročník ZŠ	☐	☐
e) 4. ročník ZŠ	☐	☐
f) 5. ročník ZŠ	☐	☐
g) 6. ročník ZŠ	☐	☐
h) 7. ročník ZŠ	☐	☐
i) 8. ročník ZŠ	☐	☐
j) 9. ročník ZŠ	☐	☐
k) 1. ročník střední školy	☐	☐
l) 2. ročník střední školy	☐	☐
m) 3. ročník střední školy	☐	☐
n) 4. ročník střední školy	☐	☐
o) škola bez rozdělení do ročníků či malotřídní škola	☐	☐

Děkujeme vám, že se chcete zapojit do aktivit projektu. Budeme se snažit školy do jednotlivých aktivit vybírat spravedlivě podle jednotlivých stupňů a typů škol a co nejlépe rozdělovat aktivity po celé České republice v mezích rozpočtu projektu. Informaci o zařazení vaší školy či zástupce z vaší školy do vybraných aktivit se dozvíte nejpozději v listopadu 2009. Pokud chcete vyjádřit své náměty a doporučení vztahující se k autoevaluaci školy, přiložte je na samostatném listu.